

Eesti kõrghariduspoliitika proovikivid

Tõnis Lukas

Haridus- ja teadusminister

Vabariigi Presidendi mõttekoda

Tallinn, 9.12.2009

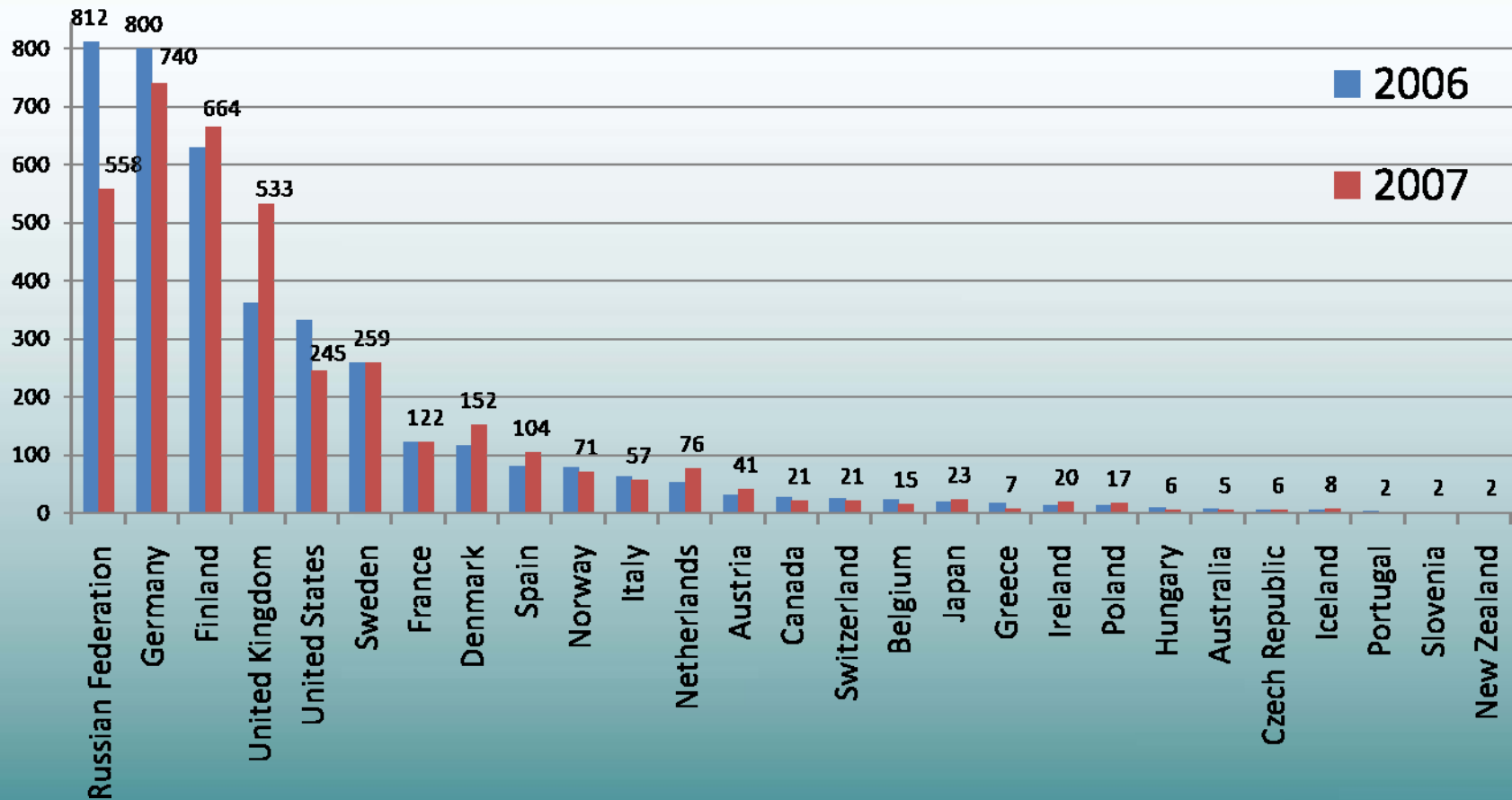
Kava

- Sissejuhatus
- Mis on väliskeskkonnas muutunud
- Mida on kõrghariduse reformimisel ära tehtud
- Millised on tänased probleemid
- Mida tuleb teha?

Sissejuhatus

- Miks eesti noor peaks avatud maailmas tahtma õppida Eesti ülikoolis/rakendus kõrgkoolis?
Täna, järgmisel aastal ja aastakümnete pärast.
- Miks noor inimene avatud maailmas peaks tahtma õppida Eesti kõrgkoolis?

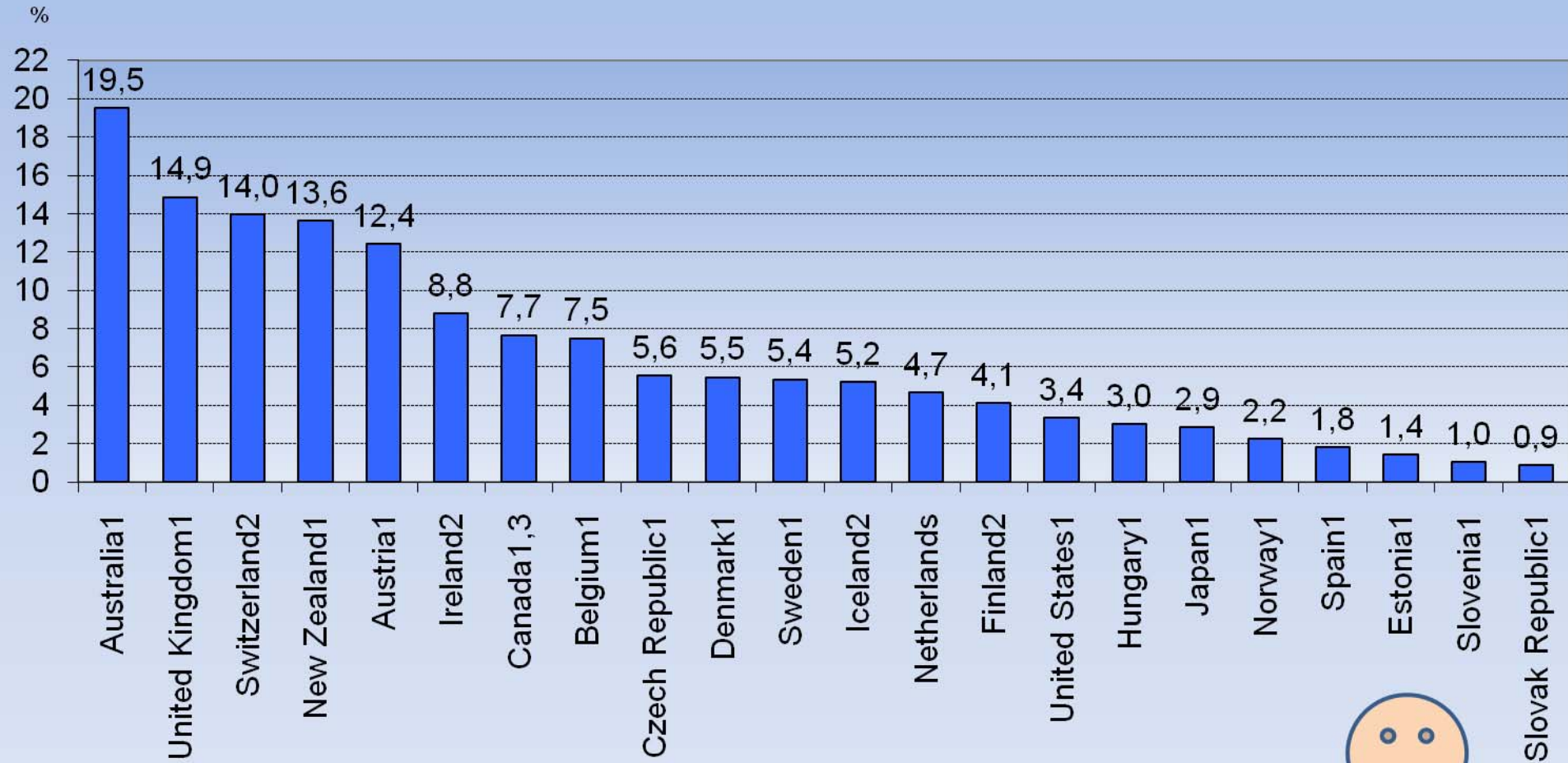
Tänane bilanss on negatiivne Eestist pärit üliõpilased välismaal

Üliõpilasmobiilsus (2007)

Välisüliõpilaste % üliõpilaste koguarvust

Allikas: OECD

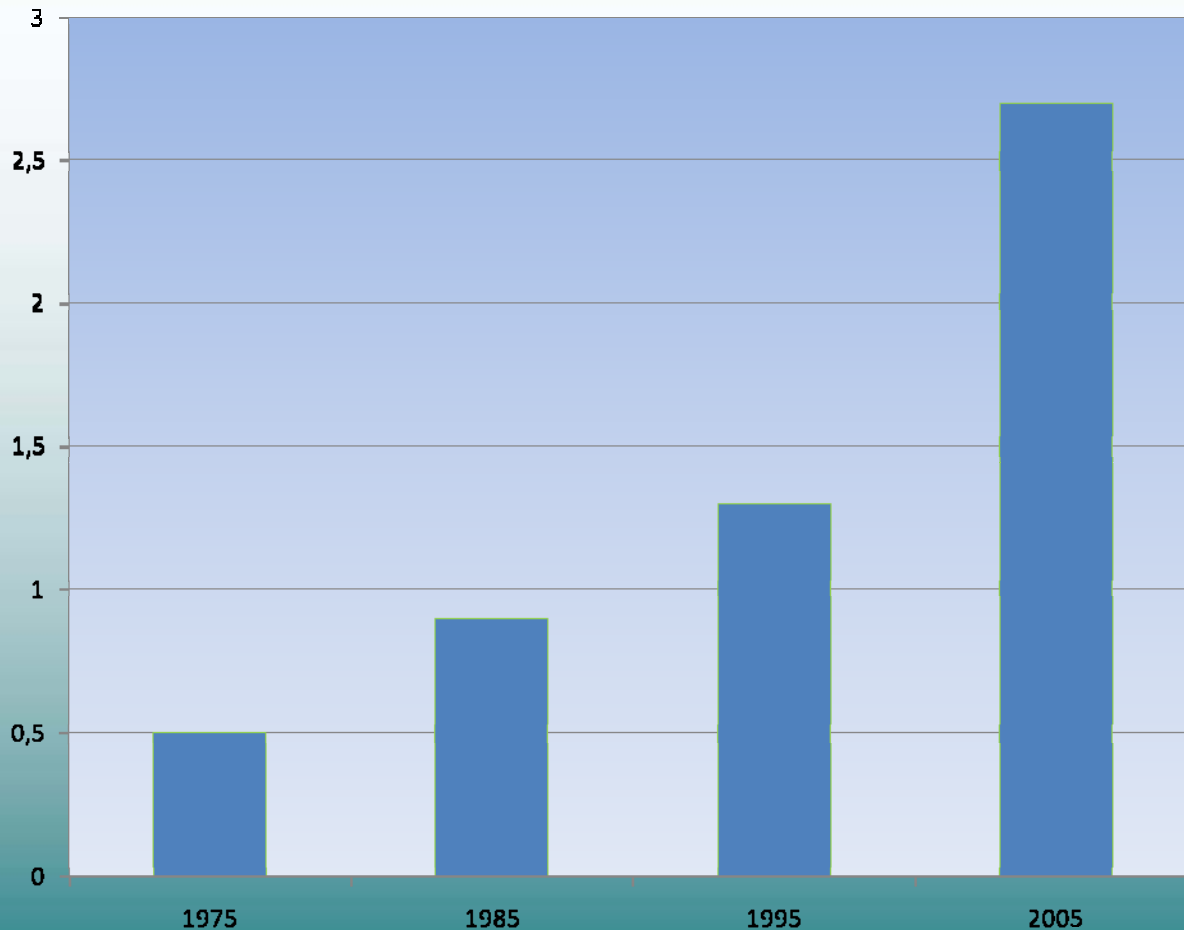
Mis on väliskeskkonnas muutunud

- Maailm keerustub -> kõrghariduse osatähtsus maailmas kasvab:
 - rahastamine kasvab kiiresti,
 - KH muutub massilisemaks,
 - KH omandajate vanus kasvab.
- Euroopa hirm 10 a tagasi: USA ja Jaapani kasv.
- Läänemaailma hirm täna: Aasia kasv.
- Euroopa proovikivi- ühendada jõud- (taas)luua kõrghariduse ja teaduse jaoks ühtne Euroopa (Bologna deklaratsioon 1999), Euroopa teadusruum (ERA)- 2000.

...

- Konkurents üliõpilaste pärast on maailmas kasvanud.
- Kõrgharidus on üha enam muutunud kaubaks.
- Edetabelid jt ülikoolide järjestamine ning klassifitseerimine.
- Inglise keel õppekeelena tungib peale.
- Surve ülikoolide kontsentreerumisele, piirkondlikule ja tüpoloogilisele eristumisele kasvab. Oht jääda ääremaaks.

Kõrghariduse rahvusvahelistumine kui globaliseerumise üks osa

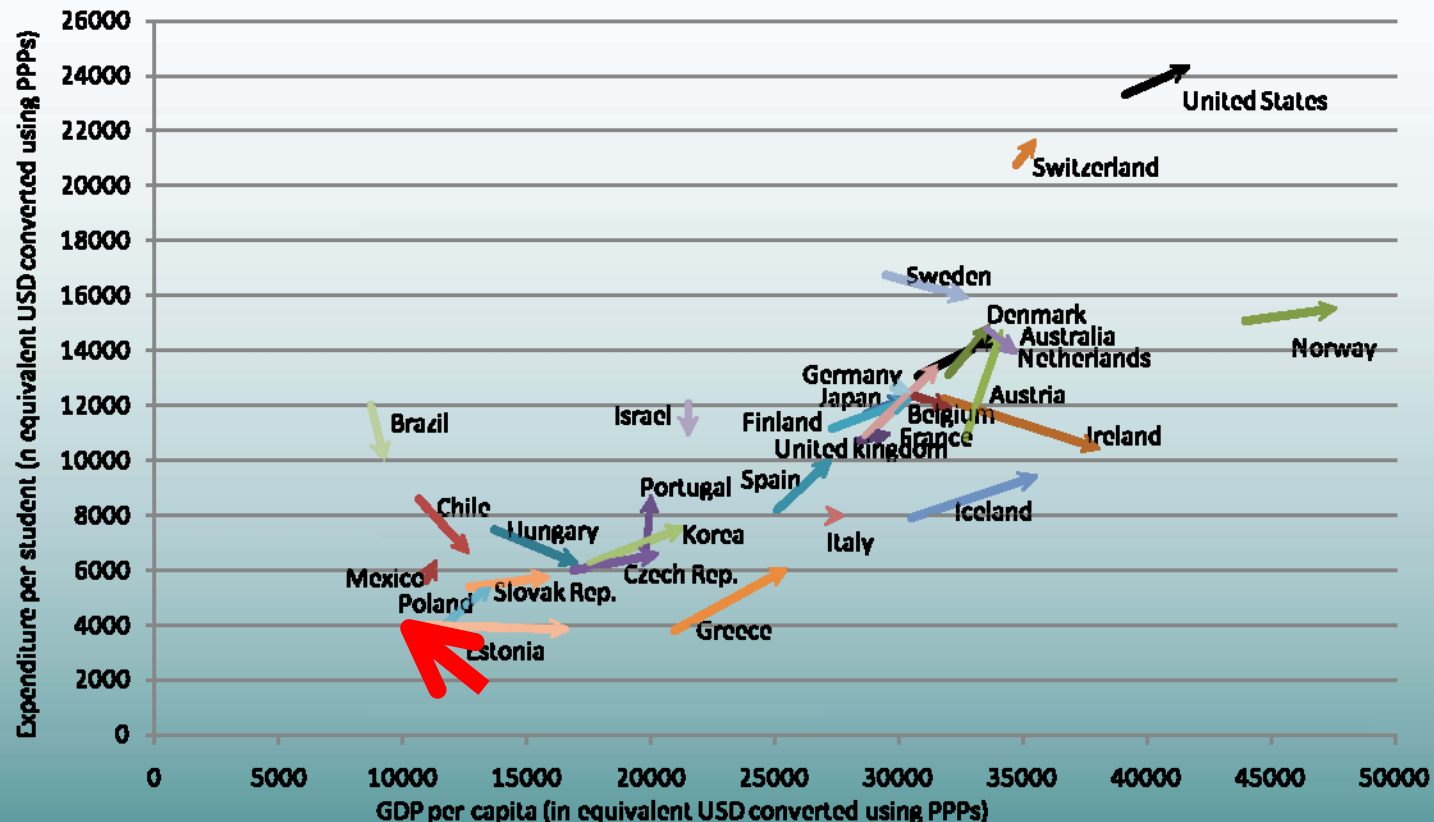
**Kas Eestile
oht või võimalus?**

Rahvusvaheliste
üliõpilaste arv OECD
riikides, milj.

Allikas OECD, 2008

Arenenud riikide kõrghariduskulud reeglina üha kasvavad

Chart B1.8 Changes between 2000 and 2005 in expenditure on educational institutions per tertiary student compared with GDP per capita (2005 constant USD and 2005 constant PPPs)

Note: The beginning of the arrow indicates expenditure per student and GDP per capita in 2000. The end of the arrow indicates corresponding values in 2005.

Source: OECD. Table B1.1a, B1.5 and Annex 2. See Annex 3 for notes (www.oecd.org/edu/eag2008).

Mida on kõrghariduse reformimisel ära tehtud,

ehk

kas Eesti kõrghariduspoliitika on olnud piisavalt aktiivne?

Kõrgharidusreformi kava 2001:

Probleemid

- KH organisatsioon on hägustunud.
- KH süsteem ei vasta tööturu nõuetele.
- Liiga palju KH institutsioone.
- Kvaliteet ebaühtlane.
- Finantseerimine ei ole pidanud sammu süsteemi mahu kasvu ja inflatsiooniga.
- Sotsiaaltagatiste süsteem on ebaefektiivne ja kulukas.

Eesmärgid

- Luua KH arenguks ja finantseerimiseks süsteem, mis tagab selge organisatsiooni ja tugeva seose tööturu vajadustega.
- Integreeruda Euroopa kõrgharidusruumi.

Kuhu oleme jõudnud?

- Tänaused probleemid näivad väga sarnased 2001 loetletutega. Kas polegi midagi tehtud?
- ✓ On küll, ja palju. Muudatused võtavad oma aja.
- ✓ Väline hinnang tehtule (OECD Reviews of Tertiary Education , Estonia . 2007):
“Ilmselt on vähe KH süsteeme, mis on sedavõrd lühikese aja jooksul läbi teinud niivõrd suured muutused, kui Eesti tegi iseseisvuse taastamise järgsel perioodil.... See on veelgi tähelepanuväärsem, arvestades, kui piiratud olid KH käsutuses olevad ressursid selle aja jooksul...”

Kõrghariduspoliitilised olulisemad muudatused 2001-2009. valik tegevustest

Üleminek 3+2 õppekavade süsteemile 2002/03 õa;

Üleminek lõpetajate põhisele rahastamisele 2002/03 õa,

Varasema õpingute ja töökogemuse arvestuse (VÕTA) võimaluste seadustamine õppekava täitmise osana 2003,

VV määrus nr 265 23. 10. 2003. a, “Ülikooli ja rakenduskõrgkooli ning nende õppekavade akrediteerimise kord ja akrediteerimisel esitatavad nõuded”,

VV määrus nr. 76, 12.03.2003, “Diplomi ja akadeemilise õiendi statuut ja vormid”;

VV määrus nr. 275, 23.08.2004, “Õppeasutuste antavate akadeemiliste kraadide nimetuste loetelu”;

VV määrus nr. 120, 6.06.2005, “Eesti Vabariigi kvalifikatsioonide ja enne 20. augustit 1991.a. antud endise NSVL kvalifikatsioonide vastavus”;

Omakapitalinõuete kehtestamine erakoolidele, 2005;

VV määrus nr. 89, 6.04.2006, “Välisriigi haridust tõendatavate dokumentide hindamise ja akadeemilise tunnustamise ning välisriigi haridussüsteemis antud hariduskvalifikatsiooni nimetuse kasutuse tingimused ja kord”;

VV määrus Kõrghariduse tasemel õpiväljundite määratlemine kõrgharidusstandardis, Sõltumatu kvaliteediagentuuri loomine, ühiskraadide ja –diplomite seadustamine, 2008;

Üleminek 3-aastastele tulemuslepingutele, 2009;

Üleminek õpitulemuste põhisele õppekavadele ja ECTS ainepunktisüsteemile, 2009;

Ülikoolide kvaliteedilepe (2003) ühtsete kvaliteedistandardite kehtestamiseks. Leppe täitmise seire 2005, 2006, 2007, 2008.

Riiklike mobiilsusmeetmete käivitamine 2002, sh Kristjan Jaagu programm, 2003

Akadeemik Jüri Engelbrechti juhitud rahvusvahelise tööühma soovitusel kõrghariduse kvaliteedikindlustussüsteemi parandamiseks, 2005;

Osalemine OECD projektis “Review on Tertiary Education Policies”, 2005-2007,

Kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015, kinnitatud 2006;

Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegiadokument, (2007), rahvusvahelistumise heade tavade lepe (2007),

Eesti õpetajahariduse strateegia 2009-2013, kinnitatud 2009;

“Kõrghariduse omandanute ja õpingud katkestanute sissetulekute võrdlus töötasult laekunud tulumaksu põhjal” (Klaris Uuringud OÜ, 2007; PRAXIS, 2005);

“Analüüs erinevate koolitusvaldkondade lõpetanute seisundite kohta tööturul ametialade, haridustasemete ja majandusharude lõikes” (PRAXIS, 2005).

ESF LÜKKA projekt 2005-2008: õppekavade, õpetamismeetodite, õppuritele suunatud ja õppetegevust toetavate praktika tugi- ning nõustamissüsteemide arendus

Eestikeelsete kõrgkooliõpikute ja õppevahendite koostamise toetamine;

Kõrghariduse Nõukoja töö käivitamine, 2008;

ESF Primus programm - õppekavade sisehindamine, õppejõudude, õppekavaarenduse nõustajate võrgustiku loomine ja nõustajate koolitamine, (2008-2013);

ERF rahastamisel perioodil 2007-2013 kõrgharidusobjektide ehitamist 590,2 miljoni krooni väärtuses.

ESF DORA programm – Eesti kõrgkoolide rahvusvahelistumise tegevuste ja üliõpilaste mobiilsuse toetamiseks 2008-2013;

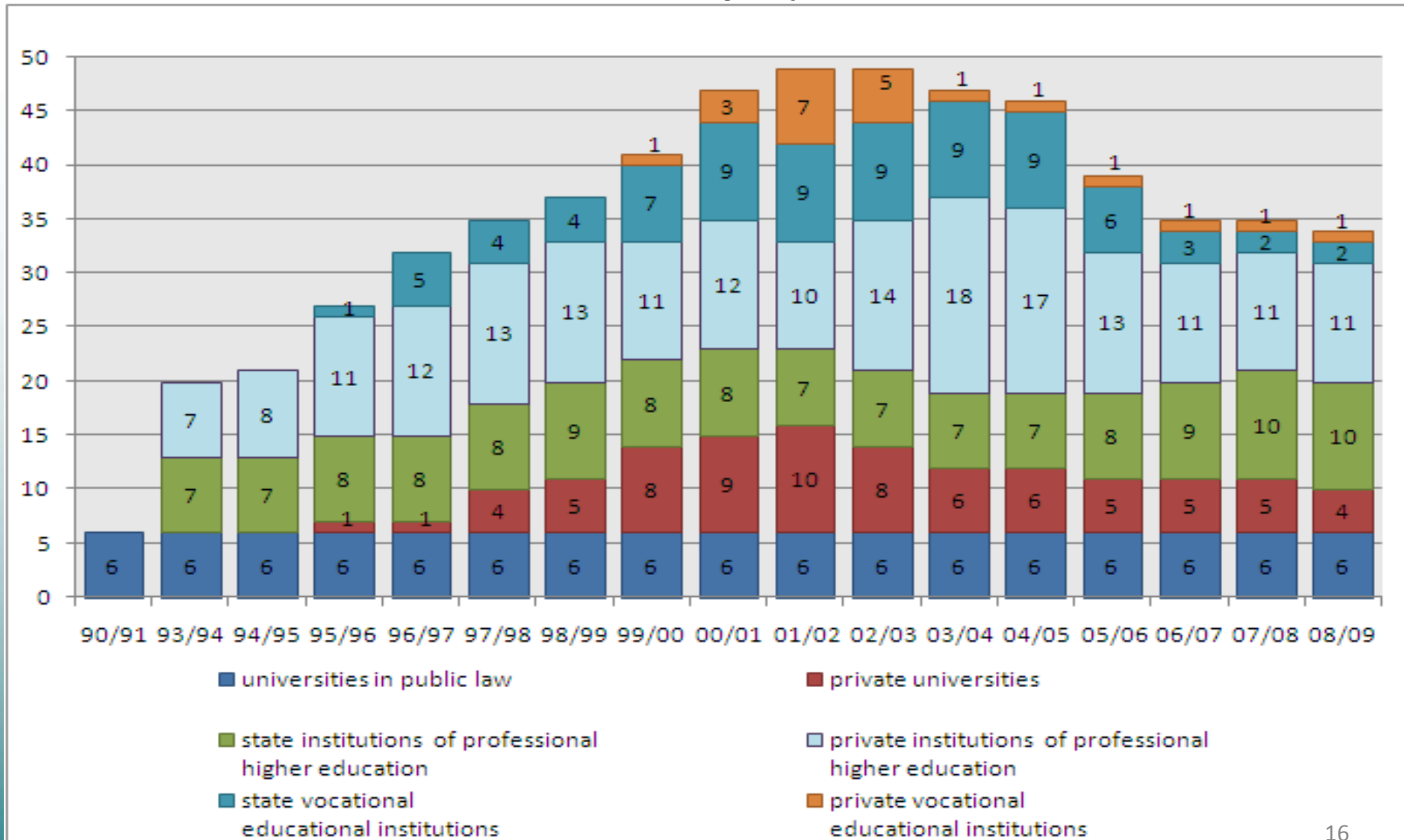
ESF vahendite abil rahastatav programm Best 2007-2013;

ESF Kõrgkoolide ja ettevõtete koostöö toetamine avatud taotlusvooru kaudu (2009-2013).

Peamised tulemused

- Eesti kõrgharidusstrateegia 2006-2015 - kokkulepitud arenguplaan
- Liitumine Euroopa kõrgharidusruumiga
 - Bologna printsiipidele tuginev KH süsteem. Alus juba käivitunud sise- ja välismaiseks üliõpilaste liikuvuseks.
 - Kvaliteedikindlustuse süsteem. Eesti Kõrghariduse Kvaliteediagentuur .
- EL tõukefondide abil massiivsete arendustegevuste käivitamine
 - Kvaliteedi parandamine (ESF Primus programm - õppekavade sisehindamine, õppejõudude, õppekavaarenduse nõustajate võrgustiku loomine ja nõustajate koolitamine; ESF DORA programm – Eesti kõrgkoolide rahvusvahelistumise tegevuste ja üliõpilaste mobiilsuse toetamiseks; ESF Mobilitas programm - teadlaset mobiilsus .
 - Infrastruktuur- kõrghariduse ja teaduse 19 objekti.

KH institutsioonide arv on hakanud langema. Muutused 1990/91 kuni 2008/09. Langus jätkub.

Millised on tänased probleemid

Müüdid ja tegelikkus

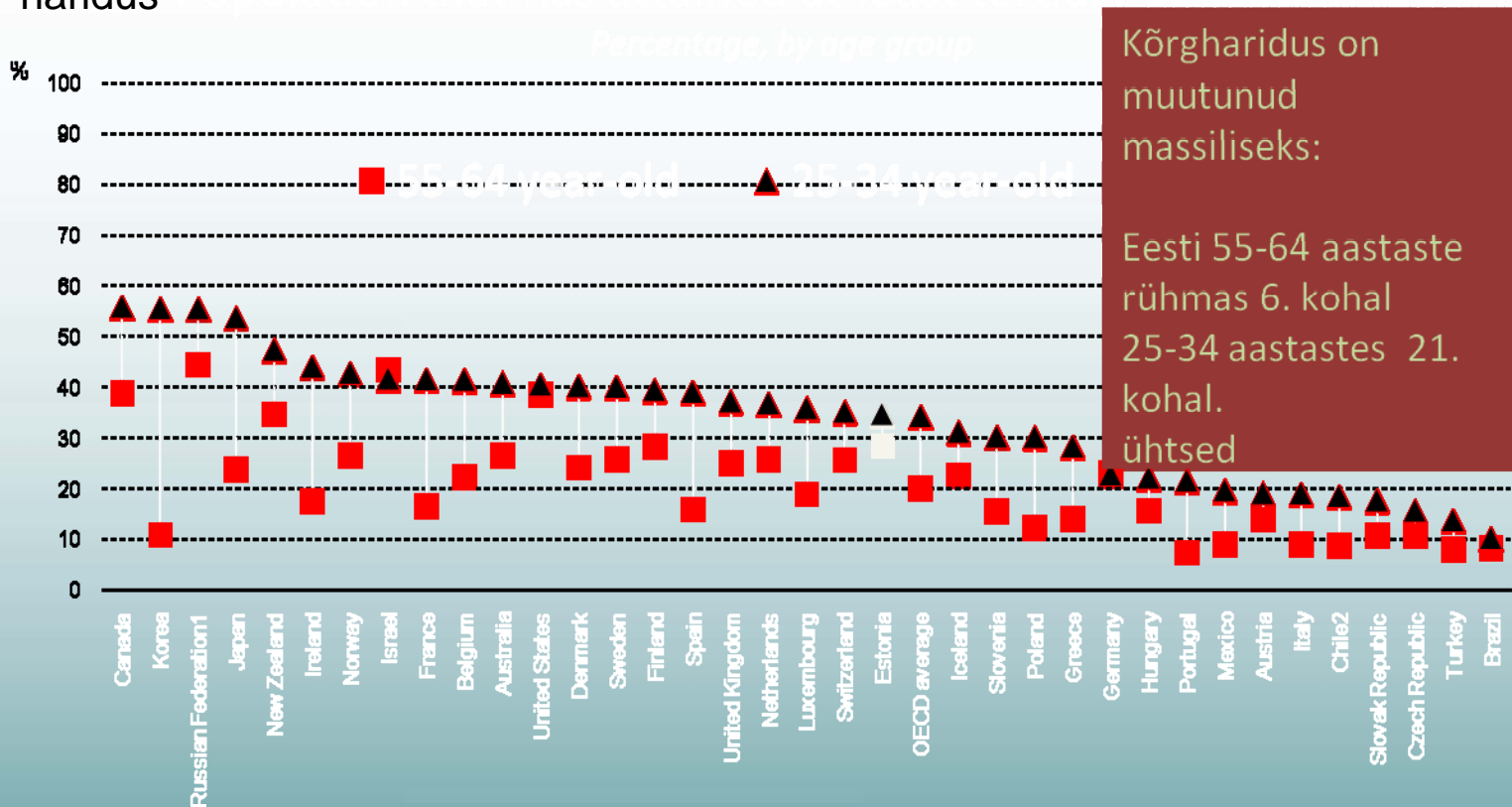
- Kõrgharidust pakutakse liiga paljudele.
- Kõrgharidussüsteem ei vasta tööturu vajadustele.
- Kõrgharidusinstituutide arv on liiga palju. Need raiskavad ressursse.
- Ei paku piisavat kvaliteeti. Erialade dubleerimine on ulatuslik.
- Efektiivsus on madal! Väljakukkumine suur.

Millised on tänased probleemid?

- Kõrghariduse rahastamise tase on võrreldes arenenud tööstusriikidega oluliselt madalam.
- Ühiskonna vajadustega arvestamise mehhanismid on kõrgharidussüsteemis nõrgalt arenenud.
- Üliõpilaste toetussüsteemid on nõrgad.
- Kõrghariduse rahvusvahelistumisega seotud teemad;
 - ajude äravool,
 - emakeelne kõrgharidus kui põhiseadusejärgne ülesanne. Eestikeelse ja võõrkeelse õppe vahekord.

Kas Eestis on kõrgharidust liiga palju? Massiline vs eliitharidus?

NB! arvestuse alused ei ole päris ühesugused – lühitsükli haridus

1. Year of reference 2002

2. Year of reference 2004

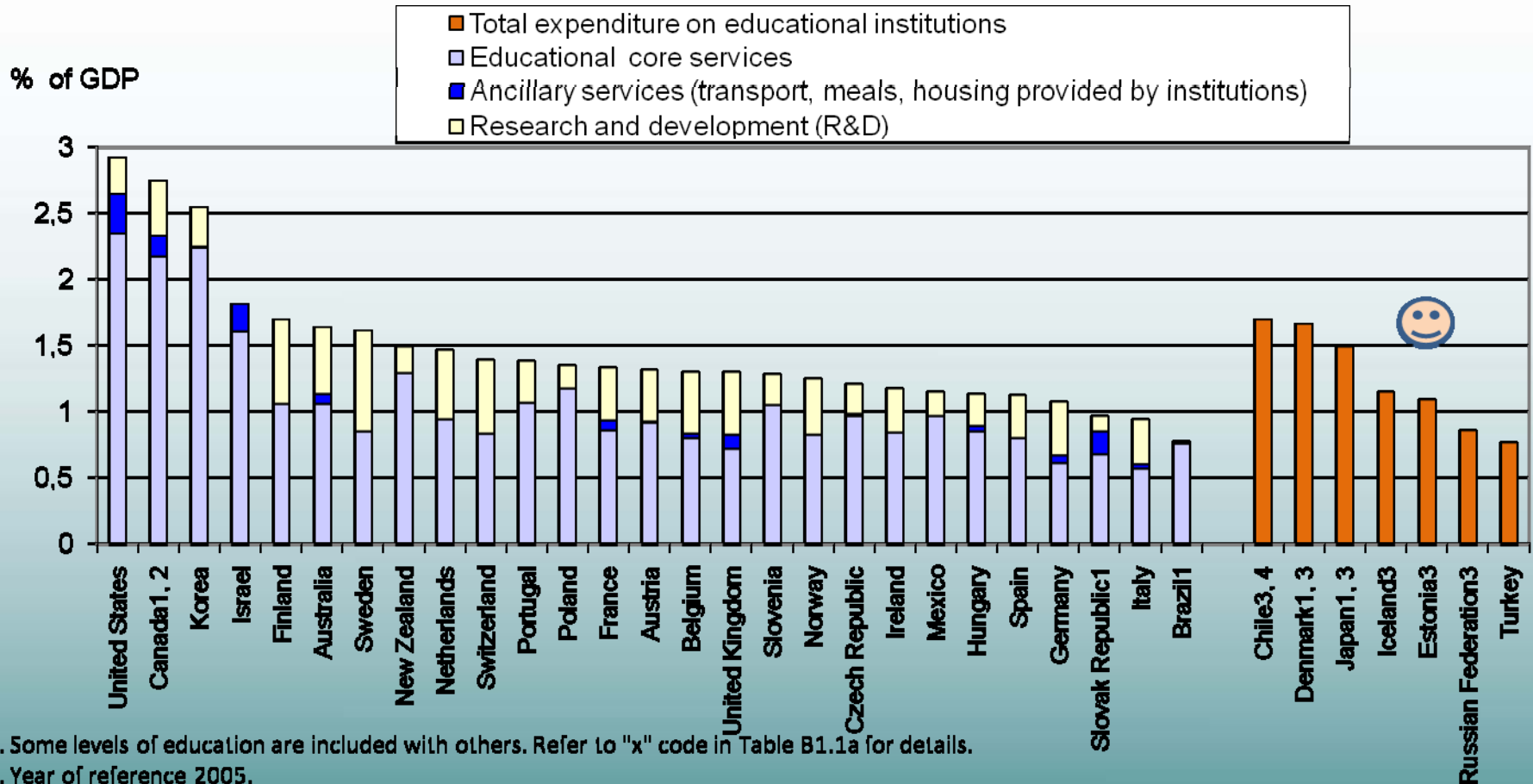
Countries are ranked in descending order of the percentage of 25-34 year-olds who have attained at least tertiary education.

Source: OECD. Table A1.3a. See Annex 3 for notes (www.oecd.org/edu/eag2009).

Statlink

Rahastamine on alla OECD keskmise

B6.2 Expenditure on educational core services, R&D and ancillary services in tertiary educational institutions as a percentage of GDP (2006)

1. Some levels of education are included with others. Refer to "x" code in Table B1.1a for details.

2. Year of reference 2005.

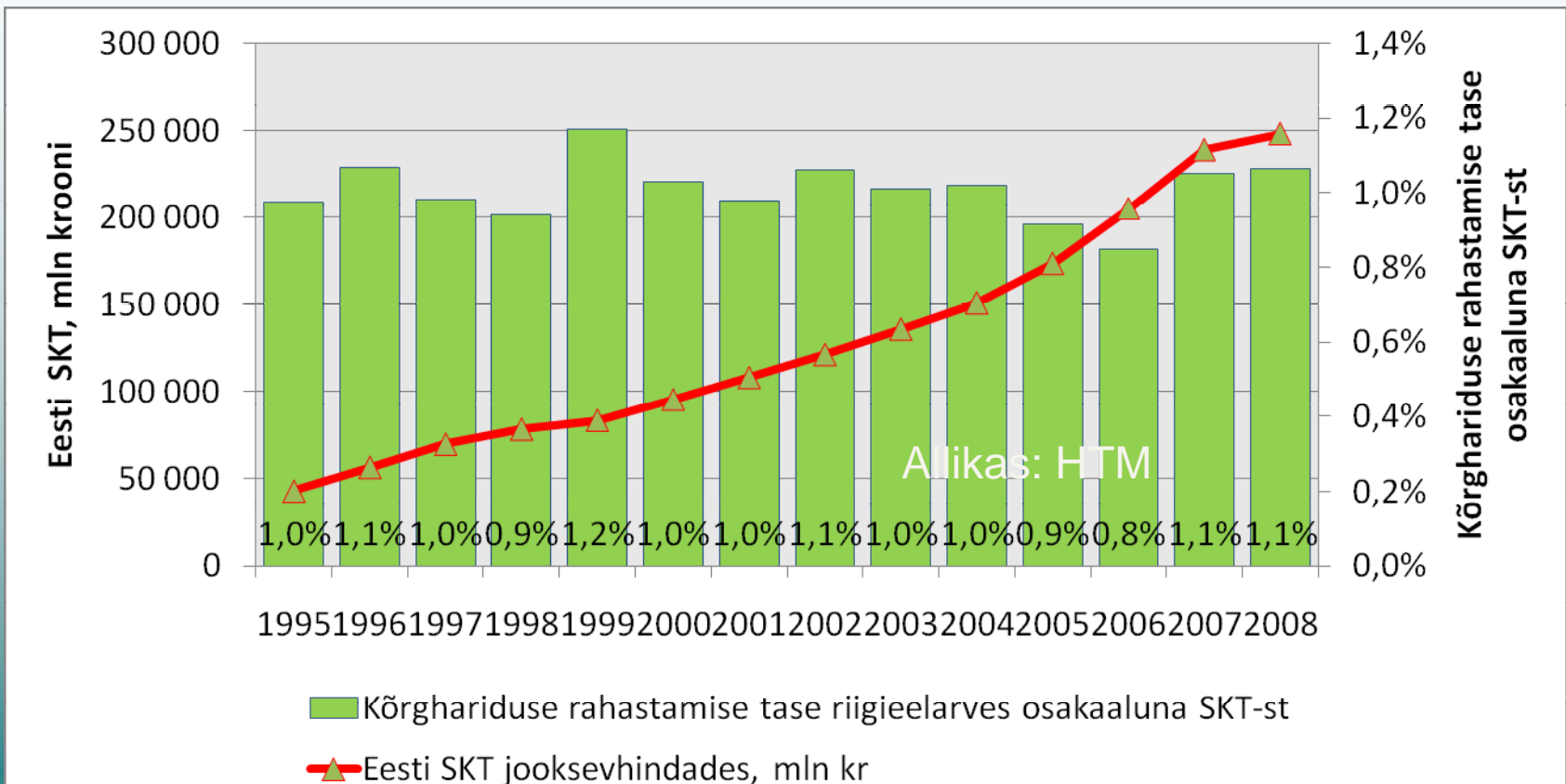
3. Total expenditure at tertiary level including expenditure on research and development (R&D).

4. Year of reference 2007.

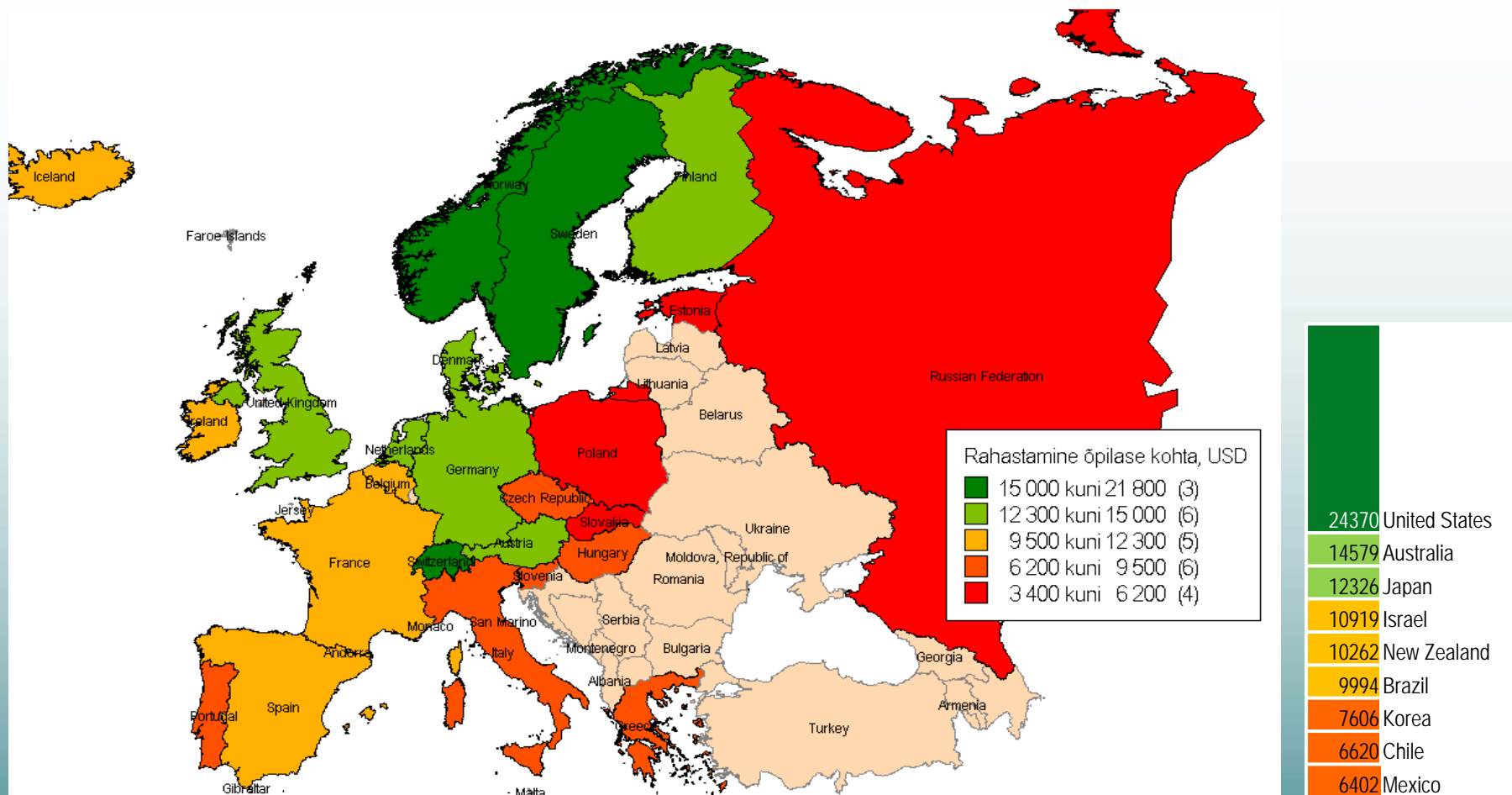
Countries are ranked in descending order of total expenditure on educational institutions in tertiary institutions.

Source: OECD. Table B6.1. See Annex 3 for notes (www.oecd.org/edu/eag2009).

- ✓ Kiire kasvu ajal pidas KH riiklik rahastamine hädavaevu kasvuga sammu: osakaal SKT-st endiselt madal. EL sihttase - 2%.
- ✓ Kõrgharidusel kasutada väga suur tugi EL tõukefondidest: nii inimestele, kui infrastruktuuri.
- ✓ Majanduslanguse ajal: oluline mitte kaotada positsiooni.

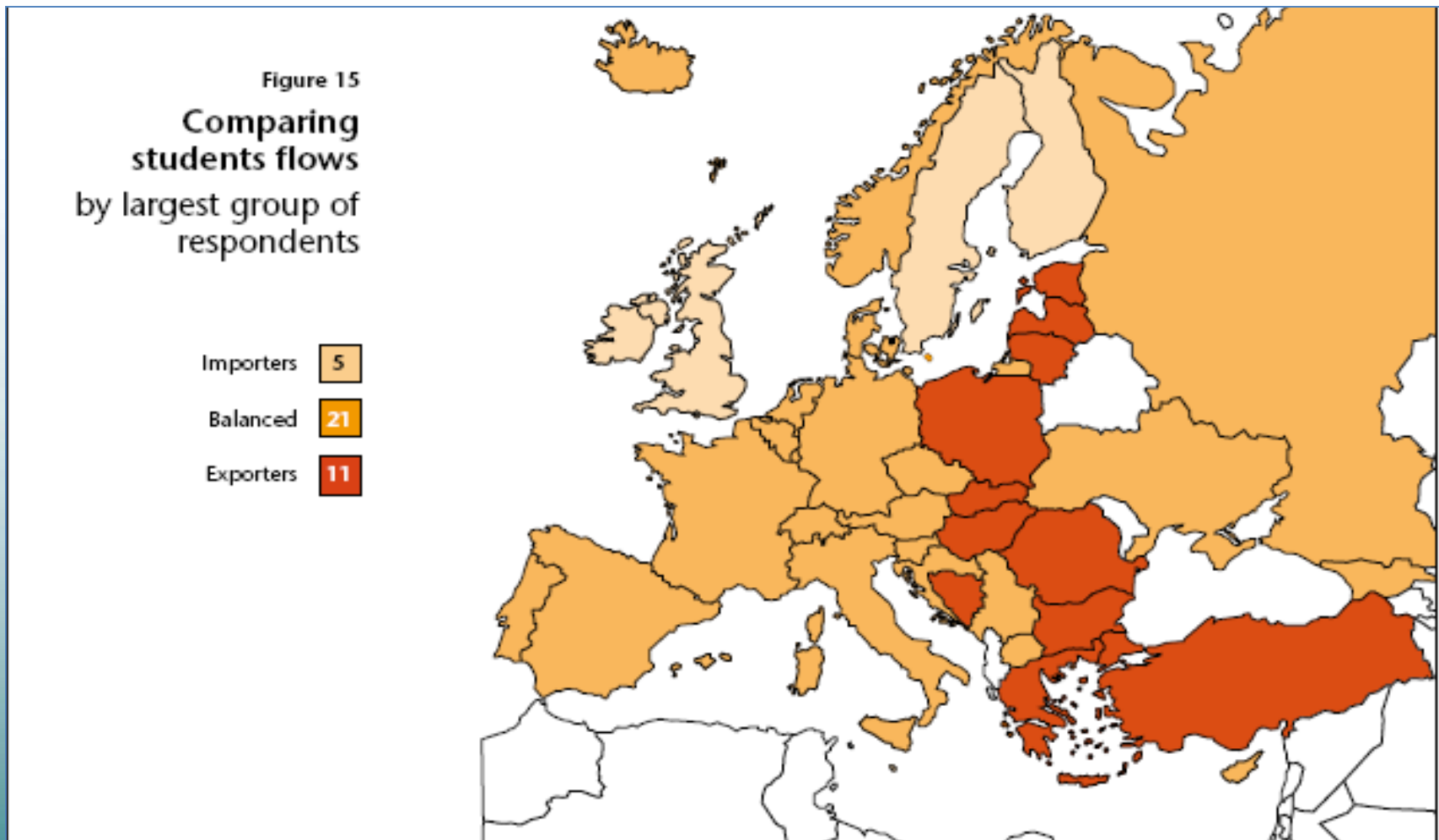

Eesti on kõrgharidusinvesteeringute poolest olnud kitsi Rahastamine üliõpilase kohta 2005, USD

Slaid Hanna Kanep'i ettekandest mai 2009
Rahastamine üliõpilase kohta, 2005 (OECD)

Üliõpilaste rände suunad Euroopas

Allikas: Euroopa Ülikoolide Assotsiatsioon EUA, „Trends V“, 2007 viidatud ACA 2006 „Eurodata study“.

Mida tuleks teha?

- Kas KH strateegias püstitatud eesmärgid on piisavalt selged ja pädevad ka täna? (Arvestades globaalseid arengutrende ja nende mõju Eestile)
- Mis on praegu töös ja lähiajal kavas?

Kõrgharidusstrateegias püstitatud eesmärgid, 2007.

1. Tagada meie kõrghariduse **konkurentsivõimeline kvaliteet**
2. Kõrgharidus teenima **Eesti arenguhuve ja innovatsiooni**
3. Kindlustada Eesti vajadustele vastav **kõrgkooliõppe maht**
4. Kujundada Eesti kõrghariduse **otstarbekas struktuur**
5. Edendada kõrghariduse **sotsiaalsed dimensiooni**

Liiga vara, et hinnangut anda.

HTM olulised tegevussuunad

- Palju uusi algatusi on seadustatud, lähiaastatel on põhitähelepanu rakendamistel:
 - Kvaliteedijuhtimist ja rahvusvahelistumist tõhustavad meetmed, sh Kvaliteediagentuur ja üleminekuhindamine, õppekavade uuendamine ning tudengite, õppejõudude ja teadlaste akadeemilise rände toetused.
- Töös on Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus, kus on kavas teha doktorante puudutav muutus:
 - Oodatavalt 2010 .a. doktorantidel on võimalus asuda tööle nooremteadurina (kaasnevad sotsiaalsed garantiid, vastutus tehtava töö eest, juhendaja muutub ka tööandja esindajaks). 2012. aastast immatrikuleeritud doktorantidele on õigus tööle asuda nooremteadurina kuni viieks aastaks.
- Uued prioriteedid:
 - Juhtimissüsteemi võimalikud muudatused → Tartu Ülikooli seaduse eelnõu 2010 esimene poolaasta.
 - Rahastamisstruktuuri uuendamine.

Mobiilsustoetused ESF-ist (toetuste arv)

Doktoriõppe ja rahvusvahelistumise programm DoRa (524 MEEK)	
T2. Välisõppejõud (3-5 aastat)	36-40
T3. Ettevõtlus-doktorandid täisajaga (sektoritevaheline mobiilsus)	35
T4. Välisdoktorandid täisajaga Eestisse	100
T5. Välisdoktorandid õpiränne (kuni 10 kuud)	440
T6. Eesti doktorantide õpiränne välisriikidesse (kuni 6 kuud)	800
T7. Eesti magistrantide õpiränne välisriikidesse (kuni 6 kuud)	300
T8. Nn noorteadlaste konverentsitoetused (kuni 21 päeva)	3900
Teadlasmobiilsuse programm Mobilitas (317 MEEK)	
T2. Järeldoktorite grandid (2-3 aastat)	104
T3. Tippteadlaste grandid (3-5 aastat)	15
Doktorikoolid - 13 projekti (220 MEEK)	
Eesti doktorantide välisvisiidid (kuni 3 kuud)	1350
Välisdoktorantide visiidid Eestisse (kuni 3 kuud)	396
Eesti juhendajate välisvisiidid	212
Välisjuhendajate visiidid Eestisse	255

Täna!